

'אמר ליה אביי לרבא: תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא...' – בכמה מקומות בש"ס מבואר שהיו מצויים בפומבדיתא אנשים רמאים גנבים, כפי שהביאו רש"י בכתובות (פב. ד"ה פומבדיתא) ותוס' להלן (נב: ד"ה ר"א).

ואביי, שלמד ולימד בישיבת פומבדיתא, וגם היה שם ריש מתיבתא עד לפטירתו, (ע' ע"ז נה; סוף הוריות, ועוד), ידע והכיר את באי שער עירו. ונרמז הדבר בשם המקום: **'פומבדיתא' – פום בדיתא, פה דובר בקדוּת.**

(ע"ב) ('עמלק סימן) – ראשי תבות: ערב, מלוה, לוקח ראשון, קבלן. וזו לשון ריעב"ץ בהגהותיו: 'חידוש שנתנו סימן כזה, במי שנאמר בו 'תמחה את זכר עמלק'. אולי מצאו לו רמז מן הכתוב במאי דסיים קרא 'לא תשכח', שתיבת 'לא' מופסקת בטעם טפחא – להורות שיש בו מקום גם לשכחה, (דוגמא לזה דרשו בספר הזוהר באזהרות שבעשרת הדברות), ולהתיר להשתמש בו לאוקמי אגרסא, דכל מה דאסר רחמנא שרי (חולין קט): להכניס מנוול לבית המדרש לשבר כחו, ולהוציא ממנו ניצוץ קדושה שבו...!'

דף מז

הערות בפשט

'קבלן...' – רשב"ם פרש שקבל המעות מידו של המלוה ונתן לידי הלוה. וכתב הש"ך (לו סקט"ז): 'ותמה אני אם כתב רשב"ם זה' – שהרי באופן כזה אין שום חיוב בין הלוה למלוה, אלא כל תביעתו של המלוה – על הקבלן, (כמו שאמרו להלן קעד: וכו"ה בפוסקים – חו"מ קכט, יט). ואיזהו קבלן – כגון שאמר 'תן לו ואני נותן, תן לו ואני פורע'.

וב'תומים' (שם סק"ז) יישב על פי שיטת הרמ"ה (מובא בטור – קכט) שיש חילוק בין קבלן סתם לערב קבלן, שבזה מדובר כאן, וכיון שהזכיר לשון ערבות, לא נפטר הלוה, ויכול המלוה לתובעו. והסביר שם מדוע פרש הרשב"ם דוקא באופן זה. וכן פרש בדברי רש"י בגטין (מט:). ע"ש.

'בן אומן יש לו חזקה... ובן גולן אין לו חזקה... היכי דמי, אי אתו בטענתא דאבוהון, אפילו הנך נמי לא, אי דלא אתו בטענתא דאבוהון, אפילו בן גולן נמי?...' – לכאורה היה אפשר לפרש שבא בטענת עצמו, ומדובר שאביו חי, ולכך בן גולן אין לו חזקה, לפי שירא למחות בו מפני יראת אביו המסוכן (כדלהלן). ומה שלא פרשו כן, יש לכאורה להוכיח שאין הדבר כן, וכשיטת הרמ"א (ב'דרכי משה' קנב – עפ"י תשובת מהר"ם. וכן פסק בסמ"ע שם), שאפילו האב חי, יש לבן חזקה, שאינו ירא למחות בו. (וכן משמע משו"ת הרשב"א ח"א תתקטו). וצ"ע בשיטת המהרש"ל (בתשובה לג) שמדובר כאן דוקא בשהחזיק ג"ש אחר מות האב, שכבר חלפה הלכה לה אלמותו של האב, 'כדמשמע צורתא דשמעתא למעין שם'. וכבר הרגיש שם שמדברי מהר"ם בתשובה משמע שגם בעודו חי).

(ואולם אם טען הבן 'בפני הודה שמכרה לאבי' – אין זו טענה מועילה, כמו שכתב הרא"ש, שבשביל מוראו של האב, נאלץ להודות גם בפניו. אך למחות בפני עדים על גזלת הבן – אינו ירא כל כך. – כן חילקו בפרישה ובנתי"מ קנב, א).

'לא צריכא דקא אמרי עדים בפנינו הודה לו' – התוס' ועוד ראשונים כתבו שאין לגרוס 'עדים' (כגרסא שלפנינו, שהיא גרסת הרי"ף והרשב"ם) אלא שכך הבנים טענו – 'בפנינו הודה לו', ובן אומן ובן

אריס נאמנים בכך, ב'מיגו' שהיו יכולים לומר ממך קנינו. (ואם היה הדבר מפורסם שקבל מאביו, בטל המיגו ואין חזקתו חזקה – ע' שר"ת הריב"ש רנב).
ואין לשאול, הלא יכול לומר 'משטה הייתי' בהודאתי – שאין מקבלים טענה זו אלא באדם שהודה לחברו על חיובו (כשלא אמר לנוכחים 'אתם עדי'), אבל במודה לפטור את חברו במה שבידו, אין לומר כן. (ריטב"א. והביא שכן דעת הרא"ה והרמ"ה).
עוד תרץ הריטב"א, שמדובר שאין המערער טוען כן. (וע' במה שהעיר על כך ב'אילת השחר'). ועוד תרץ, שהמחזיק טוען שהודה בפני עדים ואמר להם 'אתם עדי'.

'היכי דמי גזלן? אמר רבי יוחנן: כגון שהחזיק על שדה זו בגזלנותא. ורב חסדא (בשו"ת הרשב"א ח"א תתקמא) הגרסה: רב ששת) אמר: כגון דבית פלוני שהורגין נפשות על עסקי ממון' – 'שהחזיק' – היינו, שגזלה כבר פעם אחת, (ולאו דוקא שלש פעמים. ע' ריטב"א) והחזירו ב"ד לבעלים. וכיון שכך, אפילו החזיק בה ג' שנים אחרי כן, אין לו חזקה. (רמב"ן, רשב"א ור"ן).

– 'מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי אהדדי'. (רא"ש. ויש פרוש נוסף (מובא ברמב"ן) שנחלקו באיזה גזלן אמרו שהודאת הבעלים אינה הודאה – ר' יוחנן אמר, מכיון שגזל שדה זו, אין הודאה מועילה, שהרי אלם הוא. ורב חסדא חלק, שלעולם הודאתו הודאה מלבד בגזלן הורג על עסקי ממון. ואולם הרמב"ן נקט שלא כפרוש זה, וכ"כ עוד ראשונים, שזה שאמרו שהודאה אינה מועילה – זה דוקא בגזלן דרב חסדא, ולא בגזלן דר' יוחנן. ע' ר' יונה וריטב"א).

(ע"ב) 'במגורשת ואינה מגורשת' – משמע, שאילו במגורשת ודאי – אין לה מזונות, הגם שלא נתן לה כתובתה עדיין. ודלא כשיטת הירושלמי. (ריטב"א).

(וכבר נחלקו בדבר הראשונים. וע' במובא בב"מ יב – חוברת כא.
ולפי מה שכתבו התוס', שמדובר בשיחוד לה קרקע למזונותיה, אין כל ראייה, כי במגורשת ודאי, גם אם ננקוט שיש לה מזונות, הלא כיון שיחוד לה, פשיטא שהיא ככל אדם. והריטב"א שהוכיח – הולך לשיטתו שחולק על התוס' וס"ל שמדובר שלא ייחד לה קרקע, וכדברי הרשב"ם).

'אף בשטר נמי לא קנה עד שיכתוב אחריות נכסים' – לפי שהאנס אינו מקפיד בדבר, ואם לא שגמר בדעתו להקנות לו, לא היה כותב אחריות. ומכל מקום, אם אמר לו האנס לכתוב לו אחריות בפירוש – מקחו בטל. וכן כתב רבנו יונה. (ריטב"א, ר"ן)

'ורב ביבי מסיים...' – מובא בשם השל"ה הק', שיש לקרוא בְּיָבִי, ולא בְּיָבִי.

דף מח

באורים, ציונים וראשי פרקים לעיון

'וכן אתה אומר בגיטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ודלמא שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים...' – אבל גט המעושה שלא כדין, הרי הוא בטל ואינו גט כלל וכלל. והראשונים (בקדושין ג. ע"ש בסוגיא) בארו, מדוע אין אומרים כאן את הכלל 'דברים שבלב אינם דברים', והלא כיון שאמר 'רוצה אני' ונתן גט, מה לנו ולדברים הטמונים בלבו? ושני הסברים נתנו בדבר:

דף מו

צ. מי שנתחלפו כליו בכלים אחרים – האם מותר לו להשתמש בהם בינתיים, עד שיבקש הלה את שלו?

אסור להשתמש, מלבד אם נתחלפו בבית האומן, ונתן לו האומן ואמר לו: 'הא לך טלית' סתם (ולא 'טליתך') – שאז מניחים שהאומן נתנו לו בידיעה שאינה שלו, ונתן לו טלית אחרת שנתנו לו כדי למכרה, אבל בשאר אופנים שאין לומר כן (כגון בבית האבל והמשתה, שאין בעה"ב עשוי למכור כלים של אחרים, או באומן שאמר 'טליתך', או באשתו ובניו של האומן שנתנו לו, אפילו ב'טלית' סתם) – אסור להשתמש בהם, עד שיבואו בעליהם ויטלום.

צא. התובע את האומן שמסר לו כלים, והאומן טוען 'להד"ם', ויש עדים שראו כלי ככלי שלו (עם אותם סימנים) אצל

האומן, והאומן טוען שאינם שייכים לאדם זה אלא הם של אחרים, ואינו רוצה להראותו לו – הדין עם מי?

רבא אמר שהדין עם האומן, שכל שאין עדים המכירים ויודעים שהוא כלי שלו, בידו להכחיש. (ואולם, אם האומן מודה שמסר, אלא שטוען 'לקוח ביד' – אינו נאמן, שאין לו 'מיגו' טוב שהיה טוען 'להד"ם', מפני שירא פן יכחישוהו העדים. תוס').

דפים מו – מז

צב. האם האנשים דלהלן כשרים לתת עדות לחבריהם, כשיצא ערעור על הקרקע שברשותם שאינה שלהם – להעיד

שהיא אכן שייכת להם;

א. האריס המעיד על בעליו.

ב. ערב ללוה.

ג. מלוה ללוה.

ד. לוקח ראשון ללוקח שני.

ה. לוקח שני ללוקח ראשון.

ו. (ערב) קבלן ללוה.

א. האריס נאמן להעיד רק כאשר אותה הקרקע שמעיד לו עליה – אינה עושה פירות ולא עבד בה. אבל אם יש

בה פירות, הרי הוא נוגע, שרוצה שתעמוד הקרקע אצל בעליו, מפני חלקו המגיע לו מעבודתו.

ב-ד. יכולים להעיד רק אם יש ללוה (ובלוקח ראשון המעיד ללוקח שני – אם יש ללוקח השני או למוכר) קרקע

אחרת, שאז אינם 'נוגעים' בדבר, כי גם אם אותה קרקע שמעידים עליה, לא תעמוד ברשותו, הם לא יפסידו.

(ואם הקרקע שמעיד עליה היא בינונית, נסתפקו בתוספות (בד"ה קבלן) שמא צריך שגם הקרקע האחרת

שברשותו לא תהא גרועה הימנה).

ה. מעיד, (כי בכל אופן הבע"ח גובים את חובם תחילה מהשני ולא מהראשון. ולכן אין משנה לו אם תעמוד הקרקע

אצל הראשון), מלבד אם מכר לראשון באחריות, שאם יטרפוח – יחזור ויגבה ממנו, – באופן זה השני פסול להעיד

אלא אם קיימת קרקע אחרת אצל המוכר. רשב"ם.

ו. יש אומרים שדינו כערב רגיל, וי"א אפילו אם יש ללוה קרקע נוספת – אינו מעיד. (ולהלכה – מחלוקת הפוסקים.

ע' שו"ע חו"מ לו, יג ובש"ך ותומים).

דף מז

צג. האם יש חזקה לאישים דלהלן: א. בן אומן / בן אריס. ב. גולן. ג. בן גולן. ד. אומן שירד מאומנותו. ה. בן שנפרד מאביו (בנכסי אביו). ו. אשה שהיא ספק מגורשת, המחזיקה בנכסי בעלה.

א. יש להם חזקה. ואולם אם באים בטענת אביהם, פירוש, שאומרים שירשו מאביהם שהחזיק בה – אין חזקתם חזקה, היות ולאביהם אין חזקה, גם הם שבאים מכחו – אין להם. מלבד אם טוענים שיוודעו עינים שאביהם קנה את הקרקע ('קמי דידי'). וכן אם טוענים שיוודעו שהמערער הודה בפני אביהם שהקרקע שלו. (כ"ה לפי שיטת ר"ת. והובא בטור וברמ"א).

ב. אין לו חזקה. ר' יוחנן פרש שהכוונה על שדה מסויימת שהחזיק עליה בגזלנות. ולכך אינו נאמן לטעון 'קניתי', ורב חסדא פרש בגזלן שהורג נפשות על עסקי ממון, שאין לו חזקה על שום שדה, שאנשים יראים למחות בו. והלכה כשניהם. (רשב"ם וש"פ).

ג. אם טוען 'קניתי' – יש לו חזקה. (ואפילו אם אביו הגזלן חי עדיין. רמ"א ועוד. ומהרש"ל חולק). ואם טוען שירש מאביו, אפילו טוען ומביא עדים שהמערער הודה לאביו שהיא שלו – אין לו חזקה. שהודאתו אינה כלום, שנעשתה מתוך אונס. ואם טוען שירש מאביו אביו – הרי זו חזקה.

ד. יש לו חזקה. (ואפשר, אפילו באותם כלים שנתנו לו באומנותו, ושהו אחר שירד מאומנותו, במשך זמן כזה שרגילות להתזכרם לבעלים. עפ"י תוס').

ה. יש לו חזקה. ואין אומרים שהאב אינו מפקיד על בנו – לפי שחלק ממנו וכבר אינו סמוך על שלחנו ועסקיו. (ודעת רב יוסף (להלן נב). שאפילו חלקו אין לו חזקה. והסיקו שם שלא כדעה זו).

ו. יש לה חזקה, ואין אומרים, הואיל ובעלה חייב במזונותיה, השאיר לה קרקעו לצורך אכילת פירות. (התוס' כתבו (דלא כרשב"ם, עמהרש"א. וכן הריטב"א נקט כרשב"ם), שמדובר שיחד לה קרקע אחרת).

צד. גולן הבא להוכיח את בעלותו על הנכס – אלו ראיות צריך כדי שנחזיק השדה בידו?

גולן (כהגדרתו המבוארת לעיל) שהביא ראיה על קרקע שברשותו – אם אין עדים שראו ששילם דמים לבעל השדה (ולא די בהודאתו ששילם) – אפילו יש עדים שבעליו אמרו לו 'לך חזק וקני' – אינו מועיל. ואם יש שטר מכר – לדעת רב מועיל, ולדעת שמואל לא מועיל אלא אם יש בשטר אחריות נכסים. (והלכה כשמואל. קנא, ג). ואם העדים מעידים שראו ששילם – לרב הונא, קנה, ולרב ביבי לא קנה, אלא שמחזיר לו את המעות. (ונחלקו הפוסקים בדבר, האם קנה הגולן כששילם דמים ולא כתב המוכר 'מודעא' – קנא, ג).

דפים מז – מח

צה. מה דינם של:

א. 'תליוהו וזבין'. ב. 'תליוהו ויהיב'. ג. 'תליוהו וקדיש'.

א. מי שכפוהו אחרים למכור מנכסיו, עד שנאות לומר 'רוצה אני' – לרב הונא, מכירתו מכירה, אם לא מסר מודעא קודם לכן.

לדברי רב ביבי – אין מכירתו מכירה.

ולרובא – מכירתו מכירה רק בכגון שאנסוהו למכור שדה סתם והוא בחר לו שדה מסוימת, או אף בשאנסוהו על שדה מסוימת וראוהו מונה את המעות שקיבל, או אף בשלא מנה, ובאופן שיכל לדחות את המאנס ולהשמט